

SLOVENIJA NUJNO POTREBUJE NOV VOLILNI SISTEM

2. DEMOKRATIČNOST VOLILNIH SISTEMOV

Uvodoma želim opozoriti, da uporabljam termin »volilna zakonodaja« kot širši pojem, saj vsebuje nekatere zakone in podzakonske akte, ki v obseg termina »volilni sistem« ne sodijo (npr. določitev in teritorialna opredelitev volilnih enot (VE) in volilnih okrajev (VO), ali pa določitev predvolilnih postopkov, volilnega molka, obnašanja medijev, itd.) in običajno za sprejemanje in spreminjanje tudi ne potrebujejo ustavne večine.

Hkrati pa je jasno, da je volilnih sistemov več vrst in da večina držav uporablja različne volilne sisteme za različne volitve (Slovenija dejansko uporablja kar pet različnih volilnih sistemov, vendar o tem več kasneje). Ko v tem zapisu govorim o volilnem sistemu, se to nanaša skoraj izključno na sistem volitve poslancev v Parlament (pri nas DZ), ki ga določa Zakon o volitvah poslancev v DZ (ZVPDZ), ali pa na to posebej opozorim.

Iz teh in nekaterih drugih razlogov sem se odločil, da za razpravo o demokratičnosti volitev ločim proces postopkovne opredelitve volitev in njihove izvedbe kot pomembnega političnega akta od vsebinske analize demokratičnosti volilnega sistema samega. Analize namreč kažejo, da imamo v posamezni družbi lahko korektno (torej demokratično) opredeljene postopke volitev in te tudi ustrezno izpeljane, volilni sistem sam pa ima z vidika demokratičnosti številne pomanjkljivosti. V takih primerih lahko (skrajno) nedemokratičen volilni sistem definira končni rezultat volitev (struktura izvoljenega korpusa poslancev) kot neustrezen (npr. z vidika kompetentnosti, npr.). Vsi podatki kažejo, da se prav to dogaja v Sloveniji že tri desetletja.

Poglejmo to nenavadno situacijo nekoliko podrobneje:

Da bi bile neke VOLITVE demokratične, morajo zadoščati vsaj naslednjim kriterijem:

- Volilna pravica mora biti splošna in enaka;
- Volitve morajo potekati redno v razumnem roku 3 – 5 let, izjemoma 7 let;
- Volišča morajo biti dostopna vsem volivcem;
- Zagotovljeni morata biti svobodna odločitev volivca in tajnost glasovanja;
- Potek volitev mora biti dostopen nadzoru neodvisne in strokovne mednarodne institucije.

Nasprotno pa demokratičnost VOLILNEGA SISTEMA najprej ocenjujemo po tem, kako je bil sprejet oz. uveljavljen. Ker smo ga označili kot neke vrste SPORAZUM med državljani in politiko, ki jo zastopajo politične stranke, mora biti volilni sistem potrjen na referendumu ali sprejet v Parlamentu z ustavno večino, v vsakem primeru pa v soglasju z izkazano voljo ljudstva. Vsebinsko gledano mora vsebovati (vsaj) naslednje parametre demokratičnosti:

- Volilna pravica mora biti zagotovljena kot enaka za vse volivce, torej en volivec – en glas (ali en volivec – več glasov, toda enako za vse volivce);
- Volivci (državljani) morajo imeti zagotovljeno možnost vlaganja kandidatov pod enakimi pogoji kot politične stranke in z enako možnostjo izvolitve;
- Politične stranke in skupine državljanov (državljske liste), ki žele nastopiti na volitvah, morajo svoje kandidatne liste določiti (sprejeti) na javnih konvencijah, ne na tajnih sestankih strank;
- volivci morajo imeti možnost na volitvah izbirati med kandidati iste stranke (obvezen preferenčni glas), ne samo med kandidatnimi listami različnih strank;
- volilni sistem mora omogočiti nesporen zapis odločitve volivca;
- izračun rezultatov volitev mora transparentno slediti volji volivcev;
- in nazadnje, kot zahteva naša Ustava, sistem mora zagotavljati, da imajo na volitvah ključen vpliv volivci.

Če podrobneje pogledamo, kako slovenska volilna zakonodaja sledi zadoščanju tem načelom demokratičnosti, hitro lahko ugotovimo, da je spoštovana večina demokratičnih načel, ki določajo IZVEDBO volitev, nasprotno pa je kršena oz. neupoštevana večina načel, ki določajo demokratičnost VOLILNEGA SISTEMA. To seveda pomeni, da so:

- volitve poslancev v DZ so v Sloveniji nedvomno izvedene na demokratičen način. Pomanjkljivosti so minorne, posamične in praviloma ne vplivajo bistveno na rezultate volitev. To potrjujejo vse oblike mednarodnega nadzora;
- na drugi strani pa je naš volilni sistem nedvomno brutalno NE-DEMOKRATIČEN!

Ta trditev seveda zahteva podrobnejšo utemeljitev. Med glavne napake našega sistema volitev poslancev v DZ moramo šteti najmanj naslednje;

Prvič, vpliv volivcev na rezultate volitev z vidika konkretne izvolitve poslancev je minoren. Volivci oz. državljani so:

- povsem izključeni iz sistema določanja kandidatov; kandidatne liste sprejmejo politične stranke na tajnih sestankih vodstev, javnosti jih le predstavijo;
- Sistem volitev oz. kandidiranja po VO (88 VO, 88 izvoljenih poslancev) pomeni, da politična stranka v vsakem VO ponudi volivcem samo enega kandidata, kar ne omogoča dejanskega izbora med kandidati oz. uvedbe preferenčnega glasu.

Drugič, formalno-pravna dikcija zakonskih določil o kandidiranju sicer dopušča možnost, da na volitvah sicer nastopijo kandidati državljanov, vendar V PRAKSI TA MOŽNBOST SKORAJ NI IZVEDLJIVA. Najprej je otežena z zahtevo, da vlagatelj »liste državljanov« zbere vsaj tisoč podpisov v vsaki VE, nato pa mora število volivcev, ki glasujejo za te liste, preseči 4 % volilni prag. Že prva zahteva pomeni obliko umazanega strankarskega šikaniranja civilne družbe oz. državljanov, ki dela sramoto vodstvom naših političnih strank, druga pa služi zaščiti političnega udobja, s katerim stranke uničujejo poskuse omejitve svoje oblasti oz. sistema strankokracije, ki vlada na Slovenskem.

In tretjič, volilni sistem je naravnán tako, da imajo veliko prednost kandidati iz metropole in urbanih središč. Številni podatki kažejo, da na vsakih volitvah ostane brez zastopnika v DZ približno tretjina

državnega ozemlja oz. volivcev. Nekatere regije nimajo predstavnikov v DZ že desetletja, kar nedvomno dodatno krepí »metropolitansko bolezen«, ki uničuje slovenski razvoj.

Ena od bolečih posledic takega sistema, ki ne upošteva domicilnega principa pri določanju kandidatnih list, je tudi ta, da volivci nimajo občutka, da volijo »svojega« kandidata (in ga dejansko tudi ne), zato se po volitvah ne vzpostavlja povratna zveza med volivci in izvoljenimi poslanci, kar še bolj utrjuje prepričanje, da poslanci dejansko pripadajo stranki, ne ljudstvu, da so torej zavezani interesom stranke, ne interesom volivcev – državljanov.

Tu se krog sklene: naše politične stranke so si v dobrih 30 letih, odkar je ta sistem nastal, skozi več kot 10 korekcij tako prilagodile volilni sistem, da danes zakonito in legalno izbirajo in določajo kandidate po svojih kriterijih in interesih. Civilna družba oz. državljani so iz postopka določanja kandidatov povsem izločeni, v fazi volitev pa je njihova vloga reducirana na potrjevanje edinega kandidata, ki ga vsaka stranka določi na ravni VO. Ustavno določilo, da morajo na volitvah imeti odločujoči vpliv volivci, je že desetletja sramotno ignorirano.

Rezultat je znan: strokovnjaki že desetletja opozarjajo, da naše volitve predstavljajo obliko NEGATIVNE SELEKCIJE kadrov, da je DZ iz sklica sklic oz. iz mandata v mandat manj kompetenten, da je v njem vse manj strokovnjakov, da se celotna politična sfera stara hitreje kot družba v celoti, da je kadrovsko in moralno vse bolj osiromašena, povečuje pa se korupcija in povezanost politične sfere s kriminalnimi združbami. Vse to so stranske posledice nedemokratskega volilnega sistema.

Na podlagi teh ugotovitev moramo zaključiti, da naš sedanji volilni sistem zgolj utrjuje moč političnih strank, kar še krepí STRANKOKRACIJO kot dejansko obliko organizacije slovenske družbe.